

ZAŠTITA SVJEDOKA

1. Uvod

U hrvatskom kaznenom sustavu, svjedočenje svjedoka je još uvijek važnija i učestalija mjera dokazivanja od materijalnog dokazivanja. Kod organiziranog kriminaliteta to je još izraženije i zato je svjedoka jedna od ključnih metoda suzbijanja organiziranog kriminaliteta, naravno uz dobro uspostavljen sustav zaštite svjedoka, što znači da država ima dobra zakonska rješenja zaštite svjedoka, uspostavljeno tijelo koje provodi zaštitu i dobro obučene i provjerene djelatnike. Propisivanjem dužnosti svjedočenja, implicira odgovornost od strane države da omogući svjedoku ispunjenje te dužnosti bez ugrožavanja vlastitih dobara – svog života, tjelesnog integriteta, obitelji i imovine¹. Pravo je države da od svjedoka zahtjeva iskaz, a pravo je svjedoka da od države traži zaštitu. Zastrašeni svjedok neće svjedočiti. Ne pružanjem državne zaštite, ne gubi se samo konkretan dokaz, već je to loša poruka i za buduće svjedoke. Država je dužna pružiti zaštitu svakom svjedoku, pa i onom koji svjedoči u „bagatelnim“ kaznenim procesima. Naravno da u takvim slučajevima nivo zaštite nije i ne treba biti na razini sustava zaštite svjedoka. Ovisno o razini prijetnje po nečiju sigurnost, određuje se i nivo zaštite. Poznata su tri nivoa zaštite svjedoka. Kod najnižeg stupnja opasnosti, provodi se opća policijska zaštita, koja se sastoji od povremenih obilazaka i opservacija pozornikom ili ophodnjom, zatim uspostavom alarmno dojavnog sustava, konstantnim neposrednim osiguranjem svjedoka, bliskih osoba ili objekta, te poduzimanjem istražnih mjera. Drugi nivo zaštite je procesna zaštita svjedoka, koja se uglavnom svodi na mjere usmjerene na sprečavanje otkrivanja identiteta svjedoka, odnosno na mjere djelomične ili potpune anonimizacije svjedoka. Najsigurnija, danas u svijetu poznata zaštita je program zaštite svjedoka, koji sadrži niz mjera koje se poduzimaju radi dugotrajne ili trajne zaštite.

2. Svjedočenje svjedoka pokajnika

Najvažnija svjedočenja su ona za najteža kaznena djela. Dakle, gdje ne može policija, a sve teže i prikriveni istražitelji, može osoba koja je i sama pripadnik zločinačke organizacije, mogući budući svjedok pokajnik, odnosno krunski svjedok. Dakle, svjedok pokajnik je osoba koja je član zločinačke organizacije, koja je sudjelovala u izvršavanju kaznenih djela, ali koja, surađuje li s tijelima progona i pruži ključne informacije važne za dokazivanje kaznenih djela što ih je počinila određena zločinačka organizacija, može zauzvrat biti znatno blaže kažnjena ili u potpunosti oslobođena optužbi.

Ova metoda suzbijanja teškog kriminala, napose organiziranog kriminaliteta, omogućuje, kao ni jedna druga, ulazak u sam vrh zločinačke organizacije i razotkrivanje

¹ Gluščić S., Klemenčić G., Ljubin T., Novosel D., Tripalo D., Vermeulen G. Zaštita svjedoka kod teških kaznenih djela. VE, Strasbourg, 2006.

svih njezinih kriminalnih poslova. Nije ni za očekivati da netko može biti svjedok pokajnik ako i sam nije član zločinačke organizacije, zato i je pokajnik. Obično to bude netko u hijerarhiji koji zna dovoljno, ali ne sve, i za koga policija ili tužiteljstvo imaju dokaza o počinjenju kaznenih djela, koji mu se obično predočuju i potom sklapa ugovor o suradnji, pri čemu se pokajnik obvezuje iskazivati sve svoje spoznaje, a tužiteljstvo se obvezuje smanjiti kaznu ili odustati od progona.

Treba reći da je u Italiji moguće da svjedok pokajnik postane i sam organizator zločinačkog udruženja, što nije moguće u svim zemljama (u Hrvatskoj to nije moguće), a pokazalo se izvrsnom mjerom jer on prokazuje sve svoje suradnike, najbolje zna sve što se događalo i tako se u potpunosti može uništiti određena zločinačka organizacija. Krunski svjedok u određenoj je fazi postupka istodobno je i okrivljeni i svjedok, što je još jedno odstupanje od klasičnog postupovnog prava. Ta metoda omogućuje i potpuni uvid u hijerarhiju, subordinaciju, unutarnje odnose, organizaciju, metode djelovanja i dr. pojedinosti zločinačke organizacije. Ona je i mamac za druge članove koji žele promijeniti svoj dotadašnji kriminalni život, legalnom suradnjom s institucijama progona.

Bez mogućnosti primjene ove metode u suzbijanju organiziranog kriminala, ne može se očekivati potpuno uništenje pojedine zločinačke organizacije. Gotovo je nemoguće očekivati od tijela progona da u svojoj istrazi uspiju razotkriti sve djelatnosti i sve pripadnike, bez pomoći nekoga iznutra, nekoga tko je i sam član, nekoga tko je svjedok pokajnik, koji također važe svoju dobit, svoj benefit, a to može biti samo ublažavanje ili oslobođenje od kazne koju bi, kada ne bi bio svjedok pokajnik, sasvim sigurno nakon suđenja i dobio. Da bi svjedok pokajnik svjedočio, on i osobe za koje to traži moraju biti zaštićene, procesnim mjerama zaštite ili programom zaštite.

3. Kako zaštititi svjedoka

Bez učinkovite zaštite svjedoka, gotovo i nema ključnih svjedočenja, pogotovo kad se treba svjedočiti protiv pripadnika zločinačke organizacije i u teškim kaznenim djelima. Nitko neće biti svjedokom ako pouzdano zna (a kad su u pitanju zločinačke skupine, to se pouzdano zna) da će sutra on ili neka od njegovih bliskih osoba, najčešće su to članovi obitelji, biti izložen pogibelji. Jedino jamčenje sigurnog i normalnog života za svjedoka i njegovih bliskih osoba može ga privoljeti da svjedoči u korist optužbe, odnosno o svojim saznanjima.

Država mora jamčiti sigurnost svjedoku, makar i poročnome, odnosno pokajniku. Ne može ga iskoristiti i onda odbaciti, pa da se sam snalazi sa svojom (ne)sigurnošću. Bilo bi to unaprijed pristajanje države da se takvu osobu i njezinu obitelj može likvidirati. Toga se valja čuvati jer nakon takvih slučajeva vjerojatno više nitko ne bi htio biti svjedok. To nije ni pravedno prema onima, bez obzira na građansku dužnost koje zapravo i ne može biti kada je u opasnosti život, koji su pomogli državi da se obračuna s nositeljima i počiniteljima organiziranog kriminaliteta, pa i bez obzira na njihovu kriminalnu prošlost.

To se postiže ili skrivanjem identiteta svjedoka u procesu istrage i suđenja ili kroz program zaštite svjedoka. Najsigurnijim se pokazalo izdvajanje svjedoka iz dotadašnje sredine i njegovo premještanje, tzv. relokacija, u neku drugu sredinu, grad, pa čak i državu. Ondje svjedok nastavlja normalan način života, naravno bez kriminalnih aktivnosti, zapošljava se, djeca idu u školu, stječu se novi znanci, gradi se novi život. U svemu tome svjedok ima potporu države, posebice dok se ne osamostali. Svjedok mora

ispuniti svoje obveze o kojima se dogovorio s tijelima progona u procesu, zbog kojega je i postao svjedokom, i pridržavati se pravila određenih od tijela koje vodi zaštitu svjedoka. Jedno je od osnovnih pravila prekinuti svaku komunikaciju s dotadašnjim životom, prijateljima, rođacima, znancima, svojim obvezama koje se ipak moraju ispunjavati, i slično. To je najučinkovitija dugotrajna ili trajna zaštita neke osobe i njemu bliskih osoba.

Nije moguće nekoga dugotrajno ili trajno štititi na njegovoj poznatoj adresi i poznatim rutama kretanja, čak i da uz tu osobu stalno budu policijski službenici. Temeljne mjere zaštite policijske ophodnje ili stalna prisutnost policajaca mogu biti korisne samo kratkotrajno, dok se ne poduzmu druge učinkovite mjere, ili kada ugroza nije velika.

Tek uspostavljanjem instituta svjedoka pokajnika, te sustava zaštite njih i njihovih bližnjih, istražitelji su uspjeli dublje doprijeti u strukturu mafije i dokazati umiješanost organizatora, financijera i visokih političara.

4. Zaključak

Zaštita svjedoka je područje koje se i u Hrvatskoj sve bolje razvija. Postoji dobro uspostavljen program zaštite svjedoka, jednako kvalitetan kao u zapadnim zemljama, ali ga tijela istrage i progona nisu tako jednako dobro prepoznali kao sredstvo dokaza. Sudska pak vlast tek se počinje snalaziti u kompliciranom sustavu zaštite svjedoka. Bez svjedoka nije moguće duboko prodrijeti u hijerarhiju kriminalne organizacije, a bez kvalitetnog programa zaštite nije moguće privoliti takvog svjedoka na svjedočenje. O cjelokupnom sustavu zaštite svjedoka može se donijeti najrealnija ocjena ako se vidi brojnost zaštićenih svjedoka, koji je u evropskim zemljama i Americi znatno veći nego kod nas u odnosu na broj kaznenih djela i stanovnika. Koji su razlozi zašto je to kod nas tako? Prvo jer se ne vode ključne istrage o organiziranom kriminalu, jer za lakša kaznena djela svakako nam nije potreban institut zaštite svjedoka, a drugi razlog je što su tijela istrage, odnosno progona nedovoljno spremna koristiti svjedoka kao dokazno sredstvo.

Ustrojstvena jedinica za zaštitu svjedoka, u čijoj je nadležnosti provođenje programa zaštite svjedoka, već u samom početku dobro je ustrojena na centralnoj nacionalnoj razini. Sve takve jedinice u svijetu organizirane su na toj razini, ali u velikim državama ipak su ustrojene s detaširanim dijelovima na regionalnoj razini. Kod nas, zbog veličine i prometne povezanosti Hrvatske, to nije potrebno. Unutarnji će se ustroj, vjerojatno s povećanim poslovima trebati i neznatno modificirati, ali bi svakako trebao zadržati podjelu poslova između operativnih, financijskih i pripremnih poslova, iz koje proizlazi unutarnja samokontrola djelovanja. U praksi se i javljala dvojba između pozicioniranja ustrojstvene jedinice neposredno na rukovoditelja kriminalističke policije ili van istražne policije, što će vjerujem, praksa u budućnosti definirati. Hrvatska, dakle ima dobro uspostavljen sustav zaštite svjedoka, ali nedovoljno korišten.

Oko mogućnosti svjedočenja svjedoka iz Hrvatske u Srbiji i obrnuto, kod slučaja suđenja za ubojstvo Pukanića i Franića, javila se dvojba. Treba reći da je suradnja na području zaštite svjedoka između bivših država Jugoslavije, krenula znatno ranije od drugih međudržavnih operativnih suradnji između tijela progona. Sve pravne i operativne dvojbe oko međudržavnih svjedočenja zaštićenih svjedoka su riješene i već ranije u praksi potvrđene. Dakle, po tom pitanju, dvojbe ne treba biti.

